

СТРАНЕ ДИРЕКТНЕ ИНВЕСТИЦИЈЕ У ПОЉОПРИВРЕДИ

П. Капор¹

Резиме. Стране директне инвестиције (СДИ) би требало да имају значајан позитиван утицај на привредни раст, извоз и конкурентност земаља домаћина. Иако је пољопривреда од фундаменталне важности за одрживи развој и смањење сиромаштва, СДИ у пољопривреди су скромне, зато што су оне изложене већим ризицима од СДИ у другим областима, услед утицаја времена, климе, недостацима у инфраструктури, управљању земљишним и људским ресурсима.

Националне политике су кључне за привлачење СДИ и повећање користи од њих. Зато што је већина СДИ у Србији била орјентисана је на домаће тржиште, повезана са приватизацијом и услугама, њихов ефекат на пољопривредну производњу и извоз је био ограничен. Како би повећала своју међународну конкурентност Србија би требало да привлачи више СДИ у нове пројекте у области пољопривреде који су извозно орјентисани.

Кључне речи: стране директне инвестиције, пољопривреда, Србија

1. Увод

Стране директне инвестиције-СДИ (foreign direct investments-FDI) се сматрају за један од кључних фактора привредног развоја и јачања конкурентских предности земаља у међународним привредним односима. Повећање производње, извоза и девизног прилива, подизање квалитета и технолошког нивоа производње, стратешке промене у привредној структури земље..., само су неке од користи које би стране директне инвестиције требало да доносе земљама домаћинима.

Пољопривреда нуди велике могућности за привредни раст, смањење сиромаштва и побољшање животне средине, али да би се то реализовало

¹ Др Предраг Капор, ванредни професор, Факултет за пословне студије, Београд, Мегатренд универзитет, Београд.

потребно је и ангажовање државе која би требало да обезбеди основна јавна добра, побољша инвестициону климу, регулише управљање природним ресурсима и обезбеди жељени социјални исход (22). У процесу привредног развоја се стално рedefинише улога пољопривреде, индустрије и услуга. али како бруто домаћи производ по становнику расте тако се и смањује учешће пољопривреде и њен допринос привредном развоју. Међутим, то не значи да пољопривреда не нуди значајне потенцијале за даљи развој земљама које имају предуслове за то, али то подразумева и значајна инвестициона улагања, између осталог и страног капитала.

У овом раду ће се, уз коришћење расположивих страних и домаћих извора, као и стандардне методологије истраживања, у основним аспектима сагледати СДИ у пољопривреди у свету и у Србији и на основу тога дати оцена стања.

2. Основни институционални облици СДИ

Стране инвестиције у домаћа предузећа (трговачка друштва, привредна друштва, компаније, корпорације) и друге привредне субјекте (банке, осигуравајућа друштва) могу се реализовати у различитим облицима, при чему се, с обзиром на примарни циљ страног инвеститора, углавном прави подела на стране директне инвестиције и портфолио инвестиције (3).

Стране директне инвестиције–СДИ представљају такав облик улагања капитала који обезбеђује страном инвеститору стицање права својине, контроле и управљања по основу уложеног капитала (6). Ове инвестиције имају за сврху стварање неког перманентног економског и правног интереса и то тако активног интереса у коме је садржана тежња инвеститора да кроз контролу и управљање уложеним капиталом остварује профит. То су предузетничке инвестиције, за које није нужно да утицај инвеститора буде потпун и апсолутан, већ је довољно да степен контроле и управљања буде такав да може да утиче на пословну политику предузећа и другог правног лица у који је уложен капитал.

У зависности од циљева који се желе остварити инвестицијом (са аспекта земље примаоца) постоје СДИ које су примарно усмерене да задовољавају домаће тржиште и које се често називају хоризонталне или СДИ које траже тржиште (market-seeking FDI), док се СДИ које превасходно траже јефтине инпуте често називају вертикалне или СДИ које траже минимизирање трошкова производње (efficiency-seeking FDI, production cost-minimizing FDI) (7).

Вертикалне СДИ обухватају СДИ које траже сировине (raw material-

seeking FDI, resource) или друге јефтине ресурсе, на пример, радну снагу и сл. (resource/asset-seeking FDI) и обично су извозно оријентисане. По природи ствари СДИ у пољопривреди, и уопште у примарном сектору, требало би да спадају у ову врсту СДИ. Хоризонталне и вертикалне СДИ имају тенденцију да се концентришу (кластеризују) на одређеним локацијама формирајући својеврсне агломерације (конгломерације тј. мешовите хоризонталне и вертикалне СДИ).

СДИ су највећим делом везане за пословну активност мултинационалних предузећа (мултинационалних или транснационалних корпорација). Она представљају инкорпорирана и неинкорпорирана предузећа, која чине предузећа матица и његове афлијације у иностранству, са или без својства правног лица. Предузеће матица је предузеће које контролише активу-имовину другог предузећа у иностранству, обично поседујући одређено учешће у власничком капиталу тог предузећа (equity capital). Учешће у власничком капиталу од 10% и више у обичним акцијама, или гласачко право код инкорпорираних предузећа, или његов еквивалент за неинкорпорирано предузеће, се обично сматра као "праг" за контролу имовине (18).

Код СДИ су генерално могућа три облика улагања капитала страног инвеститора и то: 1) улагање у сопствени капитал (equity capital) предузећа у иностранству; 2) улагање капитала у виду међусобног кредитирања предузећа (матичног предузећа и зависних/повезаних предузећа) која су повезана учешћем у капиталу тј. кроз интерне компанијске зајмове; 3) реинвестирање добити остварене у (зависном/повезаном) предузећу иностранству која се не исплаћује матичном предузећу у виду дивиденди, него се инвестира у проширење пословања предузећа у иностранству (18).

СДИ се обично реализују кроз оснивања нових предузећа или привредних субјеката у иностранству, односно кроз предузимање (куповину) или спајање са постојећим предузећима у иностранству. Основање новог предузећа (постројења, погона) у иностранству које је у целини или делимично у власништву страног инвеститора се обично назива нова (greenfield) инвестиција (тзв. "инвестиција на ледини"), док се инвестирање у већ постојеће предузеће у иностранству остварује путем спајања (mergere) и куповине (acquisition), с тим што је значај овог другог модела СДИ тзв. M&A (merger and acquisition) велики када су у питању предузећа из развијених земаља. Сходно наведеном, СДИ у пољопривреди би се могле поделити на нове (greenfield) инвестиције и оне које резултирају куповином или спајањем (M&A) са привредним субјектима из области пољопривреде у иностранству.

СДИ се могу реализовати као заједничко пословно улагање/подухват

(joint venture) у којем учествују партнери из различитих земаља који улажу средства са циљем заједничког рада, сношења ризика и поделе оствареног профита (5). Заједничко пословно улагање, или само заједничко улагање, реализује се на бази уговора и није нужно повезано са улагањем у сопствени капитал предузеће једног од партнера или формирањем новог заједничког предузећа, односно може се реализовати у некоропративној (уговорној) форми.

У овом контексту би требало поменути и тзв. невластичке (директне) инвестиције (non-equity investments) путем којих страни директни инвеститор може да стекне ефективни глас у управљању пословањем другог предузећа, без куповине акција или удела, а то су уговори о управљању, уговори по систему "кључ у руке", франшизинг, лиценцирање, споразуми о подели производње итд (17). Посебни облици СДИ су и они код којих се капитал не инвестира само и директно у предузеће или други привредни субјект, већ се ради о инвестиционим пројектима повезаним са концесијама, пројектном финансирању по моделу "изгради-користи-трансфериши" (БОТ) или улагањима која су повезана са коришћењем посебних институционалних погодности као што су слободне зоне, кластери или индустријски и технолошки паркови.

За разлику од СДИ, портфолио инвестиције су облик улагања страног капитала код кога се улагање врши у разне хартије од вредности. Страни инвеститори њиховом куповином стичу право да у одређеном року добију назад уложена средства, заједно са одговарајућом приносом (обично каматом). Овде страни инвеститори не могу да утичу на начин крајње употребе инвестираних средстава, пошто о томе одлучује емитент хартија од вредности који за то и сноси сав пословни ризик.

СДИ у пољопривреди се могу реализовати у готово сваком од неведених облика институционалног организовања, али се углавном реализују кроз greenfield СДИ и мерцере и аквизиције, мада су могуће и невластичке СДИ на бази трансфера технологије и концесија.

3. СДИ у свету и Србију

Након пада годишњег прилива СДИ у свету у периоду 2001-2003. године, као резултат повољне светске привредне коњуктеуре, дошло је до раста прилива СДИ у периоду 2004-2007. године, да би овај прилив у 2007. години износио рекордних 1.833 милијарде долара (Табела 1). Међутим, УНЦТАД у свом извештају о СДИ за 2008. годину упозорава да се у 2008 и 2009. години може очекивати значајнији пад СДИ у свету као резултат светске финансијске кризе (17).

Прилив СДИ у Србији је у периоду 2001-2007. године, као и у прва три квартала 2008. године, био подложен значајним осцилацијама (Табела 1). СДИ у Србију су, до сада, углавном биле усмерене на освајање домаћег тржишта кроз производњу или пружање услуга (банке, трговачке куће, осигуравајућа друштва, лизинг компаније, итд.) или стицање неке активе (некретнине, објекти) која се ефектуира на домаћем тржишту.

Тржиште Србије је реалитивно значајно у регионалим размерама, али је врло скромно у глобалним релацијама, лимитирано још увек ограниченом куповном моћи. Србија углавном не располаже у изобиљу са неким јефтиним стратешки важним ресурсима и природним богатствима, где се ипак издваја 4,2 милиона хектара обрадивог земљишта, а квалификована рада снага која се стално истицала као предност Србије показала се у добром броју случајева "стара" и недовољно обучена за нове технолошке процесе, али и скупа због разних доприноса и социјалних програма. "Квалитет" опште пословне и инвестиционе климе у Србији је "осредњи" са трендом погоршања задње две године, пошто се према рангирању Светске банке и Међународне финансијске корпорације Србија по тзв. "лакоћи пословања" у 2009. године налази на 94. месту у свету од 181 земље, што представља практично враћање на позицију коју је заузимала у рангирању за 2006. годину (95) и значајно погоршање у односу на 68. позицију коју је заузимала за 2007. годину (у рангирању за 2008. годину била је на 86. месту) (23).

Међутим, кључни ограничавајући фактор за СДИ у Србију је и даље високи тзв. ризик земље, пошто страни инвеститори траже стабилну пословну климу на дужи рок, с обзиром на рок инвестирања. Без обзира на све домаће изјаве о побољшању инвестиционе атрактивности Србије, она је званично од стране земаља најважнијих економских партнера из ОЕЦД-а од 1998.г. сврстана у групу најризичнијих земаља и из ове групе земаља ни после више од 10 година није изашла, а и ни поверење у државу као дужника кроз тзв. суверени кредитни рејтинг од ББ- није нимало повољно. Ова детерминанта прилива СДИ зависи и од политичке и економске перцепције ризика страних инвеститора (и држава из којих они долазе) и док се она не побољша није реално очекивати неки већи прилив СДИ, поготово када се заврши процес приватизације.

СДИ у Србију генерално имају тренд раста, али у значајне осцилације, које су углавном резултат завршених већих приватизација или продаја предузећа и банака, као што је продаја Мобтела 2006. године. У Табели 1. дати су подаци о приливу СДИ у свету и Србији у периоду 2000-2007. године. Ови подаци су у текућим вредностима долара и у нето износу, а према подацима који се евидентирају платном билансу за Србију од стране НБС.

Табела 1. Прилив СДИ у свету и Србији 2000-2007. године (1)
 Table 1 Global FDI inflow and FDI inflow in Serbia 2000-2007.
 у милионима долара-in millions of dollars

Година	Прилив СДИ у свету	Прилив СДИ у Србији	Учешће Србије у %
2000	1.392.957	50	0,0036
2001	823.825	165	0,0200
2002	716.128	475	0,0663
2003	632.599	1.365	0,2158
2004	742.143	966	0,1301
2005	958.697	1.550	0,1617
2006	1.411.018	4.387	0,3109
2007	1.833.324	2.195	0,1197

Напомене: 1) методологија евидентирана прилива СДИ у свету наведена у UNCTAD, "World Investment Report 2008", New York and Geneva, 2008., стр. 250; подаци UNCTAD -а о приливу СДИ у Србију се разликују од података НБС.

Извор: UNCTAD, "World Investment Report 2003", New York and Geneva, 2003., стр. 249, UNCTAD, "World Investment Report 2005", New York and Geneva, 2005., стр. 303, UNCTAD, "World Investment Report 2007", New York and Geneva, 2007., стр. 251, UNCTAD, World Investment Report 2008", New York and Geneva, стр. 253-256 и НБС, "Статистички билтен" фебруар 2008, стр. 52

Евидентно је да Србија има врло скромно учешће у укупном приливу СДИ у свету (у периоду 2003-2007. године креће се између 0,12% и 0,31%), тако да је оно чак и у 2006. години када је остварила рекордан прилив СДИ (превасходно продајом Мобтелa) било мање од прилива СДИ у Бугарску који је у тој години био 7.507 милиона долара, Румунију 11.366 милиона долара и Мађарску 6.790 милиона долара (18)

Са изузетком неколико значајнијих приватизација (предузећа, банака и осигуравајућих друштава), појединачне СДИ у Србију су до сада углавном биле релативно мање вредности, тако да је свега неколико десетина СДИ је имало појединачну вредност преко 50 милиона долара. Приватизација ранијих друштвених (државних) предузећа имала је сразмерно већи значај у приливу СДИ од нових (greenfield) инвестиција.

Процес приватизације у Србији код је донео велики део прилива СДИ, као и у већини других земаља у транзицији, био је праћен бројним проблемима и контраверзама, а остварени резултати су далеко испод очекивања и објективним могућности, добрим делом и као резултат неконзистентне стратегије на овом плану. Толерисање случајева коришћења

приватизација предузећа са великом активом у некретнинама, а поготовом земљиштем, као начина да се лакше и јефтиније дође до атрактивних локација, без интереса да се настави даље пословање приватизованих предузећа, извесно не доприноси ширим друштвеним интересима.

У сваком случају, највећи део СДИ се, до сада, слио у финансијски сектор, послове са некретнинама, трговину и друге пословне услуге, тако да је њихов ефекат на повећање индустријске и пољопривредне производње, запослености и извоза, за сада, релативно органичен, с обзиром да су предузећа, банке и други привредни субјекти у које је инвестиран страни капитал углавном орјентисана на домаће тржиште, а у доброј мери и на увоз. Ово, по природи ствари, значи и да још увек не долази до неког већег инпута у виду трансфера савремене технологије, опреме и производног менаџмента, а тиме ни осетнијег подизања укупног технолошког и иновативног капацитета у Србији, мада у том погледу има и неких изузетака.

4. СДИ у пољопривреди у свету и Србији

Према подацима УНЦТАД-а стање СДИ у свету крајем 2006. године било је 12.415.287 милиона долара, при чему су СДИ у пољопривреди, шумарству, лову и риболову износиле свега 20.753 милиона долара или 0,17% укупних СДИ, што само по себи довољно сведочи да ови сектори нису у светским релацијама довољно атрактивни за стране инвеститоре, те да за њих чак временом и опада интерес (у 1990. години СДИ у пољопривреди, шумарству, лову и риболову су биле 0,40% укупних СДИ) (18). Генерално објашњење за ово је што су СДИ у пољопривреди много ризичније од СДИ у другим привредним секторима услед утицаја временских прилика, климе, недостатака у инфраструктури и управљању људским и земљишним ресурсима.

СДИ у свету су већ више деценија превасходно усмерене на сектор индустрије и услуга, при чему значај сектора услуга последњих десетак година рапидно расте и на СДИ у овај сектор отпада преко 60% укупно годишњег прилива СДИ у свету. Учешће СДИ у индустријским капацитетима које се односе на производњу хране, пића и дувана је нешто више и износило је 2006. године 348.511 милиона долара, али и то износи свега 2,8% укупних СДИ у свету, са тенденцијом смањења учешћа у укупним СДИ (у 1990. години ово учешће било је 4,1%) (18).

Илустрације ради, СДИ из САД у пољопривреди Мексика су, и поред постојања споразума о слободној трговинској зони НАФТА (Канада, САД и Мексико), у нето износу биле свега 268 милиона долара у периоду 1994-2004. године (21). Са друге стране, СДИ из САД у пољопривреди и производњи

хране у Канади у периоду 1992-2001. године су чиниле између 3,33% и 5,42% укупног годишњег прилива СДИ из САД у Канаду (2). Укупне СДИ у сектор пољопривреде чиниле су крајем 2006. године свега 1,93% укупних СДИ у Кини, која је иначе међу привредама у развоју далеко најатрактивнија за СДИ (15). У Вијетнаму су СДИ у пољопривреди новембра 2008. године чиниле 3,3% укупних СДИ у овој земљи (1).

Интересантно је да на значајније повећање СДИ у пољопривреду у свету није у већој мери утицао ни релативно висок раст цена пољопривредних производа на светском тржишту, с обзиром да су се цене свих пољопривредних производа, изражене у специјалним правима вучења ММФ-а као деноминатору (на који начин се елиминише утицај међувалутарних односа на показатеље исказане у текућим вредностима америчких долара), порасле у периоду 2002-2007. године чак за 65% (19).

СДИ у Србију су од 2001. године биле усмерене највише у финансијски сектор, прерађивачку индустрију, саобраћај, послове са некретнинама и трговину на велико и мало (Табела 2). Према подацима НБС од 2004. године када се прати прилив СДИ по појединим привредним секторима прилив СДИ у пољопривреди Србије био је у 2004. години 9,4 милиона долара, у 2005. години 11,6 милиона долара, у 2006. години 11,3 милиона долара, у 2007. години 21,0 милион долара и у прва три квартала 2008. године 57,2 милиона долара (9).

Табела 2. СДИ у Србији по секторима 2005-2007. године (учешће у %)
Table 2 FDI in Serbia by sectors 2005-2007 (share in %)

Сектор/година	2005	2006	2007
Пољопривреда	0,7	0,2	0,6
Предрађивачка индустрија	19,4	18,2	14,1
Трговина на велико и мало	22,0	8,5	7,7
Грађевинарство	0,8	0,6	5,2
Саобраћај (1)	0,7	28,9	19,0
Финансијско посредовање	38,7	36,8	32,1
Послови са некретнинама	11,6	6,6	15,9
Остало	6,1	0,2	5,4

Напомена: 1) у саобраћај укључене поштанске активности и телекомуникације

Извор: НБС, "Страна улагања по делатностима 2005, 2006 и 2007"

Иако се СДИ у пољопривреди Србије повређавају у апсолутним износима, њихово учешће ни у прва три квартала 2008. године, када је

достигло највећи апсолутни износ, једва да је прешло 2% укупног прилива СДИ у Србију у том временском периоду. Ситуација је нешто боља када се ради о СДИ у производњу прехранбених производа која користи пољопривреду као природну сировинску базу, где су СДИ у периоду од 2004 до трећег квартала 2008. године биле укупно 516,2 милиона долара, али то представља око 3,6% укупних бруто прилива СДИ нерезидената у Србији у овом периоду (14.526 милиона долара) (9).

Број предузећа, задруга, установа и других правних лица са страним капиталом (овде су укључење СДИ и портфолио инвестиције) у Србији се стално повећава, тако да су она чинила 30.6.2008. године 6,9% свих регистрованих правних лица у Србији, од чега је 7.338 било само са страним капиталом, а 6.916 са мешовитим (домаћим и страним капиталом) (10). Међутим, у сектору пољопривреде и рибарства од 2.917 регистрованих правних лица свега их је 10 са страним капиталом и 21 са мешовитим (домаћим и страним) капиталом (у шумарству од 106 регистрованих правних лица има још 3 правна лица са страним и мешовитим капиталом).

5. Перспективе за СДИ у Србији

За већи прилив СДИ у Србију кључно стварање дугорочне стабилне и повољне инвестиционе климе, односно уопште пословне климе, што је, пре свега, задатак државе и њених институција. Са друге стране, за повећање користи Србије од СДИ, битно је, пре свега, привлачење нових (greenfield) продуктивних инвестиције са извозном оријентацијом (и нето девизним ефектом), заснованих на нових технологијама, које ће дати потребан замах привредном развоју, када ускоро по завршетку приватизације изостану СДИ које су везане за овај процес (4). Привлачење СДИ у сектор пољопривреде није до сада било посебно у фокусу државне стратегије Републике Србији када су у питању СДИ.

Правилна национална политика је кључна за привлачење СДИ и повећање користи од њих (16). Најбољи начин привлачења и извлачења користи од СДИ није увек пасивна либерализација на широком плану (’’политика отворених врата’’). Либерализација може да помогне да се добије више СДИ, али сама није довољна. Привлачење СДИ на високо конкуретном светском тржишту сада захтева снажно грађење и афирмисање предности одређене локације као привлачне за СДИ и много фокусиранији напор на промоцији која се не своди само на учешће на неколико инвестиционих сајмова или изложби у свету.

Управо у овоме лежи добар део проблема Србије у досадашњем односу према СДИ. Србија дуго није имала јасно дефинисану и свеобухватну

стратегију у погледу СДИ, као и у погледу других облика страних улагања. "Стратегија за подстицање и развој страних улагања", коју је сачинило Министарство за економске односе са иностранством (које је у међувремену укинута) и усвојила Влада Србије марта 2006. године представља, и поред одређених недостатака, први озбиљнији покушај у том правцу, међутим, она је, као и многе друге наше стратегије, за сада, углавном остала само мртво слово на папиру (8). У стратегији се, иначе, понавља стара грешка одређивања сувише великог број приоритета, чиме се сам смисао приоритета губи и у први план се ставља привлачење што већег износа СДИ, а не циљног профила СДИ.

У сваком случају, неповратно је пропуштено време да се плански усмерава прилив СДИ, како кроз сам процес приватизације, тако и преко подстицања нових (greenfield) инвестиција и то у повољнијем међународном финансијском окружењу. У овом тренутку је посебно актуелан проблем светске финансијске кризе која утиче на међународно кретање капитала, па тиме и СДИ, тако да би у 2009. години, па и делом у 2010. години требало рачунати на суздржаности страних инвеститора зато што се суочавају са проблемом обезбеђења средстава за своје инвестиције.

Уситњеност већине приватних пољопривредних газидинстава у Србији (према попису из 2002. године, од укупног броја пољопривредних газдинстава којих је био 778.891, само њих 15.341 има земљишни посед већи од 15 хектара), ниска продуктивност, скромна и добрим делом застарела механизација, али и у датим институционалним условима ограничен развојни потенцијал, чини их у великој мери неподобним за СДИ, а нерегулисани системски статус, укључујући и својинске односе на пољопривредном земљишту, уз дугогодишњу девастацију капацитета, ставља и некада велика пољопривредна предузећа и земљорадничке задруге у сличан положај (само 80 пољопривредних предузећа и земљорадничких задруга располаже са земљиштем које је појединачно веће од 2.500 хектара), иако би, по природни ствари, ова предузећа и задруге требало да буду много атрактивнији за СДИ (13, 14). Досадашње приватизације већих привредних субјеката са друштвеном својином у сектору пољопривреде изгледа да су у много већој мери биле мотивисане величином земљишног поседа који се може потенцијално искористити за различите намене, него наставком и подизањем нивоа пољопривредне производње, поготово тамо где постоје изражене компаративне и конкурентне предности као што је воћарство и поврстарство.

С обзиром да криза хране у свету не јењава, цене пољопривредних производа на светском тржишту би требало да, упркос паду у односу на ниво који су достигли 2007., оправдају инвестициона улагања у овај сектор, како на

кратак, тако и на средњи рок (20). Пројектована тражња за храном која прати раст светске популације предвиђа да би у свету у периоду 2000-2030. године само производња житарица требало да се повећа за близу 50%, а производња меса чак за 85% (22).

Крајње је време да држава посвети много више пажње пољопривреди, где у крајњој линији спада и осмишљено подстицање СДИ у овај сектор, а не само у индустрију и услуге. У кризним временима у Србији, која изгледа никако да престану, пољопривреда је увек била ослонац, па је тако у 2008. години укупном привредном расту од 6,1% много више допринео раст пољопривредне производње од 9%, него раст индустријске производње од 1,1%, грађевинарства од 4,9%, па чак и трговине на мало од 6,5% (11, 12). У 2008. години само у извозу житарица, поврћа и воћа остварен је суфицит од око 400 милиона долара, за разлику од осталих сектора који су бележили углавном дефицит, који је у укупном износу премашио чак 12 милијарди долара (12).

Литература

1. "Foreign Investments in agriculture remains limited", Vietnam Foreign Press Center, 18.12.2008., www.prescenter.org.vn
2. Furton, W.H., Holzman, J.J. "The Effect of FDI on Agriculture and Food Trade: An Empirical Analysis 1987-2001", Agricultural and Rural Working Paper Series, Working Paper No. 68, June 2004
3. IMF (1993), "Balance of Payments Manual", Washington D.C., str. 86-92
4. Капор, П., "Стране директне инвестиције у Србију: трендови и перспективе", Конференција "Изазови економске политике Србије у 2007. години", Научно друштво економиста са АЕН и Економски факултет Универзитета у Београд, 9.12. 2006, стр. 121-135
5. Кастратовић, М., "Интернационално кретање капитала", Финансије бр. 11-12/99, стр. 734-745
6. "Лексикон права међународних привредних односа" (1982), Савремена администрација, Београд, стр. 82.
7. Lim, Ewe-Ghee, "Determinants of, and the Relation Between, Foreign Direct Investment and Growth", IMF Working Paper WP/01/175, November 2001., str. 11
8. Министарство за економске односе са иностранством, "Стратегија подстицања и развоја страних улагања", Београд, март 2006. године
9. Народна банка Србије: "Страна улагања по делатностима 2005, 2006,

- 2007''; ''Страна улагања по делатностима I-III квартал 2008''
10. Републички завод за статистику, Саопштење бр. 196 од 9.7.2008
 11. Републички завод за статистику, ''Статистика националних рачуна: Економска кретања у Републици Србији у 2008''.
 12. Републички завод за статистику, Саопштења бр. 23-26, од 30.1.2009.
 13. Републички завод за статистику Србије, ''Статистички годишњак 2007'', Београд, 2007., стр. 238-240
 14. ''Србија без хране'', Економист магазин бр. 452, 16.1.2009., стр. 36-41;
 15. ''The Survey of Foreign Investments in China's Agriculture Industry of 2006'', www.fdi.gov.cn
 16. UNCTAD (2003), ''World Investment Report 2003'', New York and Geneva, str. 85-86
 17. UNCTAD (2007), ''World Investment Report 2007'', New York and Geneva, str. xvii, xix, 18 i 246
 18. UNCTAD (2008), ''World Investment Report 2008'', New York and Geneva, str. 207- 209, 249 i 253-256
 19. UNCTAD (2008), ''World Trade and Development Report 2008'', New York and Geneva, str. 23
 20. United Nations (2009), ''World Economic Situation and Prospects 2009'', New York, str. 24-26
 21. USDA, ''NAFTA, Canada and Mexico: Mexico FDI'', July 12, 2006
 22. World Bank (2007), ''World Development Report 2008: Agriculture for Development'', Washington D.C., str. 2 , 8 i 27-28
 23. World Bank, ''Doing Business 2007'', ''Doing Business 2008'', ''Doing Business 2009'' www.worldbank.org.

Примљено: 17.03.2009.

Одобрено: 26.06.2009.

UDC: 330.322:631

FOREIGN DIRECT INVESTMENTS IN AGRICULTURE

Predrag Kapor, Ph.D.

Faculty for Business Studies, Megatrend University, Belgrade

Summary

Foreign direct investments (FDIs) should have a significant positive influence on economic growth, export and competitiveness of host countries. Although agriculture is of fundamental importance for sustainable development and poverty reduction, FDIs in agriculture are modest, because they suffer from more risks than FDIs in other fields due to the impacts of water, climate and weakness of infrastructure, land and human resources.

National policies are key for attracting FDIs, and increasing benefits from them. Because most of the FDIs in Serbia were market-seeking, privatization and services related FDIs, they had limited impact on agricultural production and export. To enhance its international competitiveness and export of agricultural products Serbia should attract more FDIs in agricultural greenfield and export oriented projects.

Key words: foreign direct investment, agriculture, Serbia

Author's address:

Dr Predrag Kapor
Fakultet za poslovne studije
Megatrend univerzitet
Goce Delčeva 9a
11070 Novi Beograd
e-mail: pkapor@megatrend.edu.rs